

Grażyna ANCYPAROWICZ

Pośrednictwo kredytowe w badaniach statystycznych

W języku polskim słowo „pośrednictwo” oznacza występowanie osoby fizycznej lub podmiotu gospodarczego w roli łącznika (w niektórych sytuacjach — rozjemcy) w celu zawarcia porozumienia między stronami lub załatwienia jakichś spraw ich dotyczących. Pośrednictwo może być okazjonalne, ale może także mieć charakter profesjonalnej działalności zarobkowej, polegającej na odpłatnym wykonywaniu czynności zmierzających do zawarcia kontraktu w różnego rodzaju transakcjach komercyjnych. W odczuciu wielu ludzi tak zdefiniowana działalność pośredników kojarzy się z dodatkowymi kosztami, nadużyciami, wykorzystywaniem trudnej sytuacji jednej ze stron dla czerpania własnych korzyści.

Negatywne postrzeganie pośredników finansowych na ogół nie ma bezpośredniego związku z obiektywną oceną ich działalności. Jest nieuświadomionym dziedzictwem przeszłości, wywodzącym się ze starożytnej filozofii greckiej. Jeden z największych autorytetów w dziedzinie etyki, Arystoteles, głosił, że społeczeństwo wprowadziło pieniądź jako umowny środek, ustanowiony przez prawo (*nómos*) dla ułatwienia transakcji wymiennych. Pieniądź nie ma wartości użytkowej, nie zaspokaja wprost żadnej potrzeby, dlatego pożyczanie pieniędzy na procent (lichwa) jest naganne¹. Ten pogląd został ugruntowany w średniowieczu. Czwarty sobór laterański w 1215 r. zdefiniował pojęcie lichwy², a w 1230 r. edykt papieża Grzegorza IX obłożył ten proceder klątwą. A jednak nawet w tamtej epoce istniał rynek, który nie mógłby rozwijać się bez udziału pieniądza i bankierów. Częściowo rozgrzeszył ich św. Tomasz z Akwinu w swej koncepcji ceny sprawiedliwej, traktując umiarkowany procent od kapitału jako wynagrodzenie za odroczoną konsumpcję³.

¹ Arystoteles, *Etyka Nikomachejska*, PWN, Warszawa 1982, księga V, s. 169—181.

² „Lichwa jest tam, gdzie zysk nie pochodzi z rzeczy przynoszącej owoce i nie wymaga ze strony wierzyciela ani pracy, ani wydatków, ani ryzyka”. Cyt. za: S. Bratkowski (2003), *Nieco inna historia cywilizacji. Dzieje banków, bankierów i obrotu pieniężnego*, Biblioteka Nowoczesności, Warszawa, s. 83.

³ Św. Tomasz z Akwinu (2002), *Suma teologiczna w skrócie*, Wydawnictwo Antyk — Marcin Dubowski, Warszawa, s. 521 i 522.

Pełna rehabilitacja ludzi czerpiących zyski z obrotu pieniądzem była możliwa dopiero w epoce Odrodzenia. Monetarystyczne traktaty Charlesa Dumoulina, Gasparda'a Scaruffiego i Bernardo Davanzatiego⁴ gloryfikowały pieniądź, upatrując w dodatnim bilansie handlowym źródło bogactwa i potęgę kraju. Od tej pory prawie żadna doktryna ekonomiczna nie pomijała problematyki wzajemnych związków sfery realnej z finansową, choć każda z nich przedstawiała swój własny punkt widzenia jako jedynie słuszny.

Znane od pradawnych czasów banknoty, które przez wieki były tylko surogatem pieniądza, wraz z rozwojem gospodarki rynkowej stopniowo przejmowały wszystkie jego funkcje. Ostatnią próbą utrzymania związku systemu monetarnego ze złotem był zawarty w 1944 r. układ z Bretton Woods, który przetrwał do 15 sierpnia 1971 r. Od tej daty, po raz pierwszy w historii, świat zaczął funkcjonować w systemie pieniądza kreowanego przez banki, bez pokrycia kruszcowego⁵. Administracyjny nadzór i podejmowane na rynku pieniężnym interwencje władz monetarnych tylko w niewielkim stopniu hamowały ekspansywną politykę instytucji kredytowych, działających w warunkach oligopolistycznej konkurencji. Już na początku XX stulecia Rudolf Hilferding stwierdził, że fundamentem polityki wielkich korporacji jest eksport kapitału finansowego. Terytorialna i branżowa dywersyfikacja alokacji zasobów rozprasza i ogranicza ryzyko inwestora, dlatego najważniejsze determinanty synergii operacyjnej ponadnarodowych korporacji to wzrost skali i zakresu działania (*economies of scale and scope*).

Po zniesieniu złotego parytetu walut, samofinansowanie rozwoju spółek tworzących strukturę holdingu stało się praktycznie nieograniczone, a wraz z tym ich majątek przyrastał w postępie niemal geometrycznym. Od 1980 r. do 2007 r. aktywa światowego systemu finansowego wzrosły trzykrotnie (z 93 bln do ponad 196 bln USD), wyprzedzając przeciętne tempo wzrostu globalnego PKB. W 2000 r. relacja aktywów finansowych do PKB przekraczała 350% w 11 krajach, w 2007 r. ich liczba wzrosła do 25. W tej grupie znalazły się nie tylko kraje najwyżej rozwinięte gospodarczo, ale również rynki wschodzące: Chiny i Republika Południowej Afryki. W latach 1990—2007 transgraniczne przepływy kapitału rosły czterokrotnie szybciej niż realna gospodarka, toteż ich relacja do PKB zwiększyła się z 5,2% w 1990 r. do 20,5% w 2007 r. Do najbardziej charakterystycznych zjawisk na rynku finansowym w ostatnich trzydziestu latach należy zaliczyć niezwykle przyspieszenie emisji kredytu⁶, w czym istotną rolę

⁴ Szerzej na ten temat: W. Stankiewicz (2000), *Historia myśli ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 101; G. B. Spychalski (2002), *Zarys historii myśli ekonomicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Lódź, s. 79.

⁵ Szerzej na ten temat: M. Kucharski, S. Rączkowski, J. Wierzbicki (1973), *Pieniądź i kredyt w kapitalizmie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 147—257; W. Morawski (2008), *Historia finansów współczesnego świata od 1900 roku*, „Difin”, Warszawa.

⁶ Por.: *Mapping Global Capital Markets, Fifth Annual Report* (2008), McKinsey Global Institute, s. 8 i 9.

odgrywali różnego rodzaju pośrednicy, wehikuły inwestycyjne i agencje ratingowe⁷.

KREDYTY DLA SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Polska, która rozpoczęła na przełomie lat 1989—1990 rekonstrukcję rynku finansowego, nadal ma znikomo mały udział w światowym rynku kredytowym, utrzymując jednak niezagrożoną pozycję lidera bankowości w Europie Środkowej.

TABL. 1. AKTYWA INSTYTUCJI KREDYTOWYCH NOWYCH KRAJÓW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ (UE) Z REGIONU EUROPY ŚRODKOWEJ

K r a j e	2003	2004	2005	2006	2007	2003	2004	2005	2006	2007
	aktywa w mld euro					udział w aktywach instytucji kredytowych UE w %				
R a z e m	281,0	348,7	504,2	604,4	756,9	1,056	1,196	1,521	1,629	1,843
Bułgaria	9,3	13,2	17,4	22,3	31,2	0,035	0,045	0,053	0,067	0,094
Estonia	6,3	8,6	11,9	15,3	20,6	0,024	0,029	0,036	0,046	0,062
Litwa	6,5	8,6	13,2	17,3	23,8	0,024	0,029	0,040	0,052	0,072
Łotwa	8,5	11,2	15,7	22,7	30,8	0,032	0,038	0,047	0,068	0,093
Polska	112,2	141,6	163,4	189,7	236,0	0,422	0,485	0,493	0,572	0,712
Republika Czeska	78,0	87,1	100,9	114,9	140,0	0,293	0,299	0,304	0,346	0,422
Rumunia	15,0	23,2	35,4	51,9	72,1	0,056	0,080	0,107	0,157	0,217
Słowacja	23,8	30,8	37,8	41,7	50,3	0,089	0,106	0,114	0,126	0,152
Słowenia	21,5	24,5	30,1	34,8	43,5	0,081	0,084	0,091	0,105	0,131
Węgry	—	—	78,3	93,7	108,5	—	—	0,236	0,283	0,327

Źródło: opracowanie własne na podstawie *EU Banking Structures October 2008*, European Central Bank, Eurosystem, s. 37.

⁷ W latach 1980—2007 globalna suma kredytów i pożyczek zwiększyła się z 2 bln USD do 51 bln USD, na co w znacznej mierze miał wpływ wzrost akcji kredytowej w Stanach Zjednoczonych w okresie liberalnej polityki monetarnej po zamachu z 11 września 2001 r. Łatwy dostęp do kredytu w połączeniu z aspiracjami konsumpcyjnymi spowodowały wzrost stopy zadłużenia amerykańskich gospodarstw domowych w relacji do rozporządzalnego dochodu ze 101% w 2000 r. do 138% w 2007 r. Tak wysoka dynamika zadłużenia nie byłaby możliwa, gdyby nie udział prowizyjnie wynagradzanych pośredników kredytowych. Nadmierna ekspozycja na ryzyko (zwłaszcza w segmencie kredytów hipotecznych) wywołała światowy kryzys finansowy, który w 2008 r. dotknął również gospodarkę realną. Por.: M. N. Baily, S. Lund, Ch. Atkins (2009), *Will US consumer debt reduction cripple the recovery?*, McKinsey Global Institute, s. 8 i 9; G. Soros (2008), *Kryzys kredytowy 2008 i co to oznacza. Nowy paradygmat rynków finansowych*, MT Biznes Ltd. Warszawa, s. 13—15; W. Nawrot (2009), *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, Wydawnictwa Fachowe CEDEWU.PL, Warszawa, s. 25—38 i 163—196; J. Szambelańczyk (2009), *Refleksje o działalności kredytowej na tle globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego*, referat na spotkaniu Klubu Polska 2015+ Działalność kredytowa w dobie spowolnienia gospodarczego z perspektywy banków i przedsiębiorstw, 25 marca; E. Gostomski (2009), *Odpowiedzialność agencji ratingowych za kryzys subprime* [w:] *Rynki finansowe w warunkach kryzysu* pod red. M. Kalinowskiego, Wyższa Szkoła Bankowa Gdańsk CEDEWU.PL Wydawnictwa Fachowe, Warszawa, s. 19—26.

Przeciętnie w UE łączne aktywa instytucji kredytowych były ok. trzy razy wyższe od zagregowanego PKB 27 krajów członkowskich. Stosunek aktywów banków do PKB Republiki Czeskiej, Węgier i Słowacji kształtował się w przedziale 90—105%. Aktywa instytucji kredytowych działających w Polsce stanowiły 31,2% aktywów ogółem nowych krajów członkowskich w regionie Europy Środkowej, ale wskaźnik ten wyniósł w 2007 r. mniej niż 68%⁸, ponieważ bezwzględna wartość polskiego PKB była od 2,5 do 5,7 razy wyższa od PKB tych krajów⁹.

W krótkim i średnim okresie podaż kredytu jest w Polsce bardziej wrażliwa na zmiany cyklu koniunkturalnego, niż popyt sfery realnej na kredyt. W pewnej mierze jest to efekt zdominowania przez nierezydentów struktury własnościowej polskiego sektora bankowego oraz wysokiej zależności od zasilania filii przez macierzyste korporacje finansowe. Ma to również związek ze stosunkowo wysokim udziałem środków własnych dużych przedsiębiorstw w finansowaniu inwestycji, fuzji i przejęć oraz słabą zdolnością kredytową małych i średnich podmiotów gospodarczych. Finansowane ze środków własnych, przy wsparciu krótkoterminowym kredytem, przedsięwzięcia modernizujące majątek przedsiębiorstw, poprawiające ich zdolności konkurencyjne i remonty budynków realizowane są w zbyt małej skali dla podtrzymania ożywienia gospodarczego¹⁰.

Przez wiele lat utrzymywała się przewaga wartości depozytów osób fizycznych nad udzielonymi im kredytami, lecz — paradoksalnie — wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa rosło zadłużenie gospodarstw domowych. Poprawa sytuacji na rynku pracy i emigracja zarobkowa oddziaływały pozytywnie na zdolność kredytową klientów detalicznych, tworząc przesłanki zaspokojenia aspiracji konsumpcyjnych wielu osób wcześniej, niż pozwalały na to wzrost ich dochodów¹¹. Popyt ludności na produkty bankowe koncentrował się w trzech segmentach: kredytów na nieruchomości mieszkaniowe, kredytów konsumpcyjnych (głównie finansujących zakupy ratalne) oraz szybko popularyzujących się kart kredytowych¹².

⁸ Relacja aktywów polskiego sektora bankowego i PKB wzrosła z 64,3% w końcu 2006 r. do 67,5% w 2007 r. i 82,2% w 2008 r.

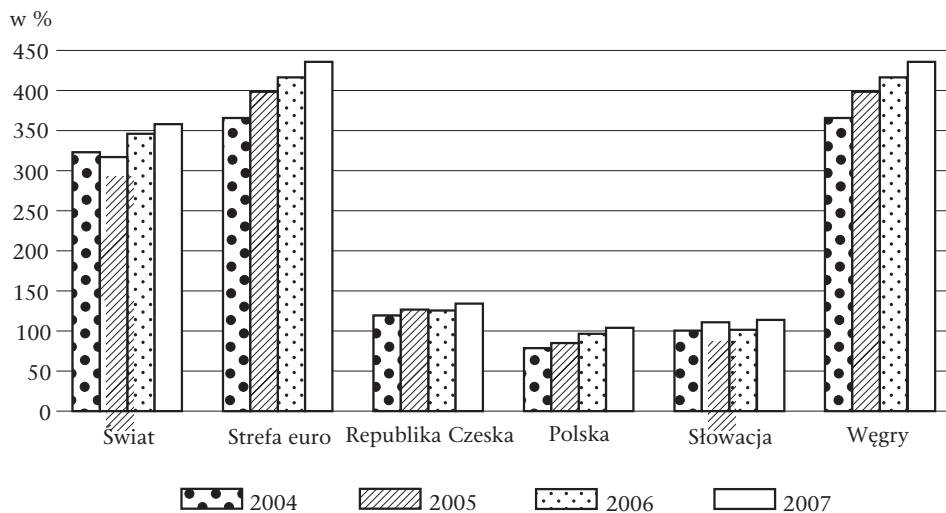
⁹ PKB w Polsce wyniósł 425 mld USD, w Republice Czeskiej 174 mld USD, na Węgrzech 138 mld USD, na Słowacji 75 mld USD. Tabl. 63 (360), *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2009* (2009), GUS, Warszawa, Rok LII, s. 592 i 593.

¹⁰ *Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw z uwzględnieniem stanu koniunktury w IV kw. 2008 r.* (2009), NBP.

¹¹ Por.: W. Gumuła, A. Gucwa, Z. Opióła, W. Nalepa (2009), *Rynek pracy w Polsce. Wynagrodzenia, produktywność pracy i migracje w świetle badań ankietowych w listopadzie 2008 r.*, „Materiały i Studia”, nr 4(234), NBP.

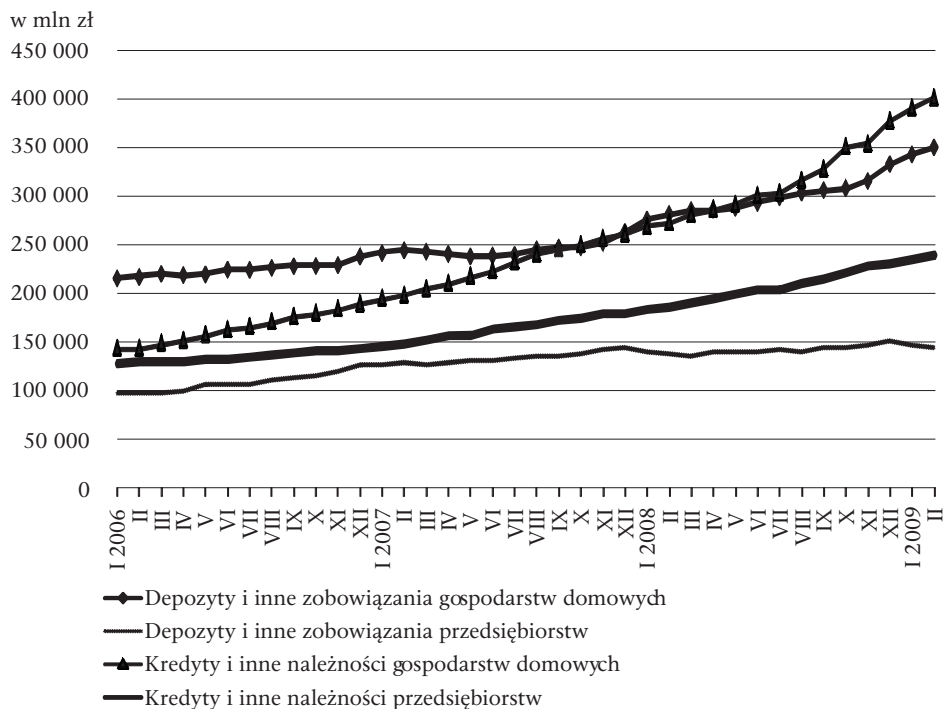
¹² Na koniec stycznia 2005 r. w obiegu było 4,4 mln kart kredytowych (21% kart wszystkich typów), do końca 2008 r. liczba czynnych kart kredytowych wzrosła do 9,4 mln sztuk (31,1% kart ogółem). Wartość transakcji przy użyciu kart kredytowych wzrosła w tym okresie z 12,0 mld zł (6,4 wartości transakcji z użyciem kart) do 26,9 mld zł (8,8% wartości transakcji z użyciem kart). Portal internetowy NBP.

Wykr. 1. AKTYWA SYSTEMU FINANSOWEGO W RELACJI DO PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rozwój systemu finansowego w Polsce* (2009), NBP, Warszawa

Wykr. 2. DEPOZYTY I KREDYTY GOSPODARSTW DOMOWYCH I PRZEDSIĘBIORSTW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

TABL. 2. PODSTAWOWE DANE DOTYCZĄCE SEKTORA BANKOWEGO OGÓŁEM

Wyszczególnienie	2006	2007					2008			
	I—XII	I—III	I—VI	I—IX	I—XII	I—III	I—VI	I—IX	I—XII	
	w mld zł									
Suma bilansowa	681,8	719,0	728,2	776,8	792,8	839,0	875,2	935,0	1041,8	
Kredyty dla sektora niefinansowego	322,8	346,6	375,2	401,2	427,5	459,6	490,1	529,6	593,6	
w tym dla:										
przedsiębiorstw	138,3	147,1	157,1	167,2	171,7	184,1	195,3	207,8	222,7	
gospodarstw domowych	183,4	198,5	217,1	238,6	254,2	273,9	293,0	319,8	368,6	
w tym mieszkaniowe	78,2	87,1	96,7	109,6	117,7	130,9	138,2	154,4	194,1	
Depozyty sektora niefinansowego	375,6	381,0	381,6	392,6	419,3	431,1	443,4	461,6	494,1	
w tym:										
przedsiębiorstw	125,9	126,2	130,4	133,2	144,8	134,1	138,5	143,3	149,1	
gospodarstw domowych	238,8	243,4	239,1	247,0	262,4	284,3	291,3	304,1	330,8	
Wynik działalności bankowej	35,1	10,0	20,3	30,7	41,4	11,5	24,2	36,9	49,0	
w tym z tytułu:										
odsetek	20,7	5,6	11,4	17,7	24,3	7,0	14,3	22,1	30,0	
provizji	9,1	2,6	5,3	8,2	11,0	2,8	5,6	8,6	11,3	
Wynik finansowy netto	10,7	3,6	7,2	10,5	13,7	4,0	8,6	12,6	14,7	
Współczynnik wypłacalności	13,2	12,5	12,4	11,8	12,1	11,0	10,8	11,5	10,8	
Wskaźnik kosztów operacyjnych	58,6	52,7	54,1	54,6	56,3	52,4	52,0	52,0	53,9	
Stopa zwrotu z kapitału ROE-netto	22,5	28,6	27,5	26,2	22,5	26,2	27,3	26,1	22,4	
Udział należności zagrożonych od sektora niefinansowego	7,4	6,8	6,3	5,6	5,2	5,0	4,8	4,4	4,4	

Źródło: Sektor bankowy — podstawowe dane 12/2007, KNF; Sektor bankowy — podstawowe dane 12/2008, KNF.

W drugiej połowie 2008 r. przyrost bazy depozytowej działających w Polsce banków był mniejszy od rozmiarów akcji kredytowej, zarówno w sektorze przedsiębiorstw jak i gospodarstw domowych. Dodatnia luka finansowania wystąpiła po raz pierwszy latem i pogłębiała w następnych miesiącach. Nie wystąpiły jednak żadne symptomy zagrożenia wypłacalności banków, mimo zawirowań na światowych rynkach finansowych. Zmiany struktury należności i zobowiązań polskiego sektora bankowego w rozrachunkach z instytucjami monetarnymi świadczą o zmniejszeniu w 2008 r. ekspozycji polskich banków na zagraniczne instytucje finansowe, przy jednoczesnym zwiększeniu zaangażowania tych instytucji w finansowanie utworzonych w Polsce filii¹³.

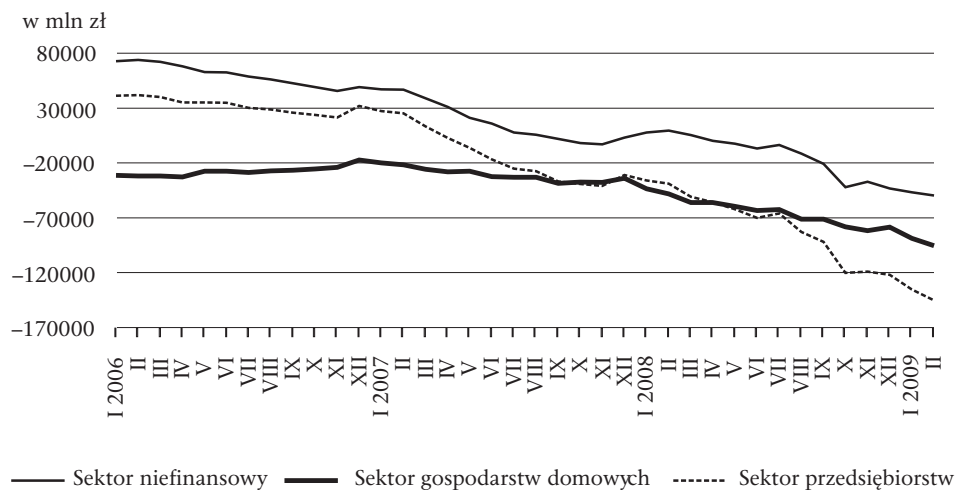
Wysoka marża depozytowo-kredytowa przez kilka lat z rzędu zapewniała bankom wysokie zyski, skłaniała je do łagodzenia kryteriów oceny zdolności kredytowej i zwiększania podaży kredytu. Jednak, po upadku Lehman Brothers¹⁴, polityka miękkiego kredytowania nie mogła być kontynuowana nie tylko ze względu na pogorszenie jakości portfela wierzytelności, ale także z powodu ograniczenia dostępu do kredytów na rynku międzybankowym¹⁵.

¹³ Informacja na temat przepływów finansowych w polskim sektorze bankowym w zakresie transakcji zagranicznych (2009), KNF, 2 marca.

¹⁴ 15 września 2008 r.

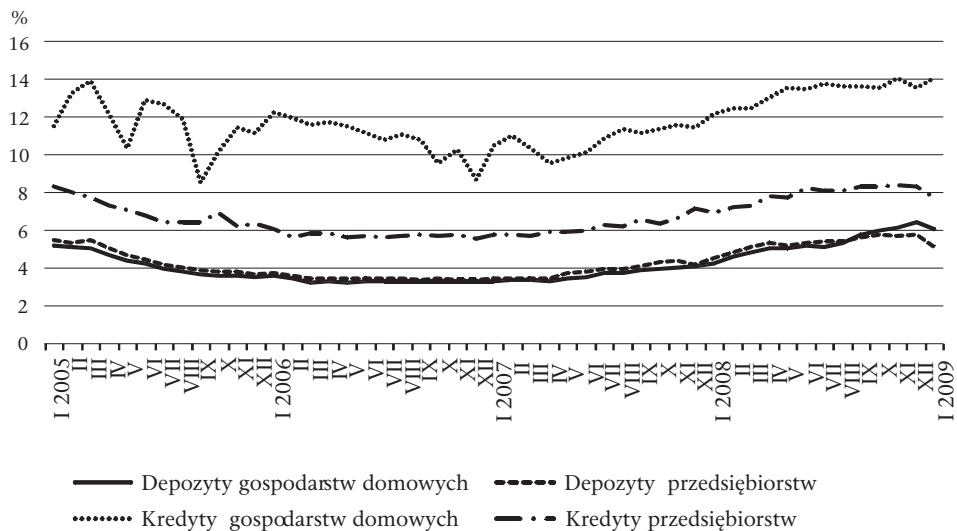
¹⁵ Korporacje finansowe kontrolujące większość polskich banków poniosły dotkliwe straty, a nie wszystkie otrzymały pomoc rządową, trudno więc było liczyć na dokapitalizowywanie przez nie funkcjonujących w Polsce spółek zależnych i filii. Por.: *Raport o sytuacji banków w 2008 r.* (2009), Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, s. 29—31.

Wykr. 3. LUKA FINANSOWANIA SEKTORA NIEFINANSOWEGO

Źródło: jak przy wykr. 2.

Wykr. 4. OPROCENTOWANIE ZŁOTOWYCH DEPOZYTÓW I KREDYTÓW Z NOWYCH UMÓW

Źródło: jak przy wykr. 2.

W lipcu 2008 r. załamał się kurs złotego. W czwartym kwartale minionego roku polska gospodarka zaczęła odczuwać skutki recesji u głównych partnerów handlowych. Dynamika PKB obniżyła się o ok. 2 p.proc.¹⁶ Prognozy na 2009 r. nie napawały optymizmem. Napotykając na trudności w prawidłowej ocenie ryzyka, banki ograniczyły podaż i podniosły cenę kredytów dla wszystkich grup klientów¹⁷. Od czasu, gdy rynek międzybankowy ograniczył aktywność do minimum¹⁸ zanikały szybkie, wysoko oprocentowane, pożyczki bez zabezpieczenia. Na kredyty gotówkowe mogli liczyć tylko sprawdzeni klienci¹⁹.

Na ograniczanie emisji kredytu miały też wpływ ograniczenia nałożone na sektor bankowy przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF), która wprowadziła — niezależnie od innych działań Komitetu Stabilizacyjnego — programy monitorowania zagrożeń i wsparcia sektora bankowego. Banki zostały m.in. zobligowane do raportowania o zaangażowaniu w przedsięwzięcia obciążone wysokim ryzykiem ze względu na położenie geograficzne klienta (Stany Zjednoczone, Rosja, Ukraina, Węgry, kraje nadbałtyckie), skalę transakcji, rodzaj instrumentu, termin zapadalności, sposoby zabezpieczenia operacji²⁰. Dla zwiększenia stopnia dywersyfikacji zaangażowania banku wobec podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie, KNF przyjęła 17 grudnia 2008 r. uchwałę w sprawie ograniczenia przestrzegania limitu koncentracji i limitu dużych zaangażowań do 100% funduszy własnych²¹.

Zmiany w polityce kredytowej w niewielkim stopniu znalazły odzwierciedlenie w wynikach banków i pośredników kredytowych w 2008 r. Wyniki te kształ-

¹⁶ Dynamika niewyrównanego sezonowo PKB (analogiczny okres roku poprzedniego = 100) wyniosła w pierwszym kwartale 2008 r. — 106,1%, w drugim — 105,9%, w trzecim — 105,0%, w czwartym — 102,9%. Tabl. 4, „Biuletyn Statystyczny” (2009), GUS, nr 4, Warszawa, s. 58.

¹⁷ Szerzej na ten temat: *Sytuacja na rynku kredytowym. Wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych. I kwartał 2009* (2009), Warszawa, styczeń, portal internetowy NBP oraz K. Grzegorzółka, *Polski kanton kredytowy* (2009), „Wprost”, 18 marca; N. Hałabuz, M. Samcik, *Nadzór chce karać banki za zmiany umów kredytowych* (2009), „Gazeta Wyborcza”, 25 marca; N. Hałabuz (2009), *Nieci bankowcy*, „Gazeta Wyborcza”, 9 kwietnia.

¹⁸ Podsumowując 2008 r. Paweł Pietkun, dziennikarz „Gazety Bankowej” pisał: *...kryzys, który przetacza się przez świat dość łaskawie potraktował polskie banki. Jak na razie żaden nie prosi o pomoc rządu polskiego, depozyty klientów są zupełnie bezpieczne, a analitycy rynku bankowego mówią o lekkiej nadpłynności sektora. Nadpłynności, która — wskutek alarmujących doniesień z Europy Zachodniej — nie ma żadnego odzwierciedlenia we wzajemnym zaufaniu banków. Krótko mówiąc, banki nie współpracują ze sobą tak, jak było to na początku tego roku. Raczej nie pożyczają sobie pieniędzy i starają się ograniczać akcje kredytowe, co jeszcze delikatnie, ale już zauważalnie odbija się na całej gospodarce*; P. Pietkun (2008), *Rok skończony nieufnością*, „Gazeta Bankowa”, nr 50 (1050) z 15 grudnia.

¹⁹ N. Hałabuz (2009), *Banki nie będą już dawać kredytów „na dowód”*, „Gazeta Wyborcza”, 7 sierpnia.

²⁰ *Informacja o sytuacji banków po trzech kwartałach 2008 r.* (2009), portal internetowy KNF, s. 10.

²¹ *Rekomendacja S (II) dotycząca dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie*, dyscyplinuje banki udzielające kredytów na nieruchomości mieszkaniowe. Pozostałe regulacje zawiera *Uchwała nr 382/2008*, która zastąpiła *Uchwałę nr 3/2007 KNB*, portal internetowy KNF.

towały się przede wszystkim pod wpływem dobrego klimatu dla pożyczkobiorców, utrzymującego się przez większość miesięcy minionego roku. Zachęciło to banki do otwierania nowych placówek i zacieśniania współpracy z pośrednikami kredytowymi na rynku bankowości detalicznej (*consumer finance*)²².

POŚREDNICTWO KREDYTOWE JAKO DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

W Polsce brak jest ustawowego unormowania charakteryzującego rodzaj czynności, których wykonanie należałoby nazwać pośrednictwem. Wśród umów wymienionych przez kodeks cywilny²³ nie ma bowiem umowy pośrednictwa, również przepisy podatkowe nie określają, w jakich okolicznościach działalność gospodarczą należy kwalifikować jako pośrednictwo kredytowe. Kodeks cywilny w rozdziale IV (Zobowiązania część szczegółowa, art. 535—626) definiuje tylko sprzedaż ratalną, jako transakcję dokonaną w zakresie działalności przedsiębiorstwa, dotyczącą przekazania na własność rzeczy ruchomej osobie fizycznej za cenę płatną w określonych ratach, jeżeli według umowy rzecz ta ma być kupującemu wydana przed całkowitym zapłaceniem ceny²⁴. Sprzedaż ta według ujęcia kodeksowego stanowi przykład umowy jednostronnie profesjonalnej, w której sprzedawcą jest profesjonalista (dokonujący czynności w ramach przedsiębiorstwa), natomiast kupującym jest osoba fizyczna. W zakresie, w jakim osoba fizyczna nabywająca rzecz na raty nie działa w związku ze swoją działalnością gospodarczą lub zawodową, sprzedaż na raty traktowana jest jako szczególny przypadek sprzedaży konsumenckiej, uregulowanej w ustawie o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej²⁵. W takiej sytuacji do sprzedaży na raty nie stosuje się — zgodnie z regułą ustawową — przepisów rękojmi (art. 584 i 587), lecz przepisy o zgodności towaru konsumpcyjnego z umową. Jeśli kupujący nabywa rzecz w celu swojej działalności zawodowej, ale nie w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, do sprzedaży ratalnej odnoszą się także przepisy kodeksu cywilnego, wliczając przepisy o rękojmi. Przepisy kodeksu na temat sprzedaży ratalnej dotyczą sytuacji, kiedy kupujący nabywa rzecz w ramach działalności swojego przedsiębiorstwa, czyli kiedy istnieje stosunek prawny obustronnie profesjonalny. Umowa sprzedaży na raty nie może utrudnić kupującemu wykonania uprawnień z tytułu rękojmi. Sprzedawca może odstąpić od umowy z powodu niezapłacenia ceny tylko wtedy, gdy:

- kupujący jest w zwłoce z zapłatą co najmniej dwóch rat,
- łączna suma zaległych rat przewyższa jedną piątą umówionej ceny.

²² H. Czech (2009), *Kryzys ominię pośredników kredytowych?*, Bankier.pl, 13 maja.

²³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

²⁴ Kupujący może zapłacić raty przed terminem płatności, w takim przypadku może odliczyć kwotę, która odpowiada wysokości stopy procentowej NBP obowiązującej dla danego rodzaju kredytów.

²⁵ Ustawa z 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2002 r., nr 141, poz. 1176 z późniejszymi zmianami).

Istnieje możliwość wymagania przez sprzedającego natychmiastowego zapłacenia całej należnej kwoty, jeśli spełnione są następujące warunki:

- zastrzeżenie tej możliwości było uczynione na piśmie przy zawarciu umowy,
- kupujący jest w zwłoce z zapłatą co najmniej dwu rat,
- łączna suma zaległych rat przewyższa jedną piątą umówionej ceny.

W wypadku spełnienia tych warunków sprzedawca powinien wyznaczyć kupującemu odpowiedni termin dodatkowy do zapłacenia zaległości z zastrzeżeniem, że w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu będzie uprawniony do odstąpienia od umowy. Przepisy te stosuje się także w wypadkach, gdy rzecz ruchoma zostaje sprzedana osobie fizycznej korzystającej z kredytu udzielonego w tym celu przez bank, jeżeli kredyt ten ma być spłacony ratami, a rzecz została kupującemu wydana przed całkowitą spłatą kredytu. Innym istotnym przepisem jest to, że podobnie jak w przypadku klasycznej umowy sprzedaży, odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady rzeczy ponosi wyłącznie sprzedawca.

Sprzedaż ratalną prowadzą producenci, przedsiębiorstwa handlowe i dealerzy samochodowi. Zazwyczaj występują wtedy dwie umowy kredytowe: pomiędzy sprzedawcą i bankiem oraz nabywcą i bankiem. Sprzedawca otrzymuje ustaloną część należności za towar od nabywcy, a pozostałą od banku, który tym samym udziela nabywcy kredytu, spłacanego następnie wraz z odsetkami w ustalonej liczbie miesięcznych lub kwartalnych rat. Zabezpieczeniem tego kredytu może być poręczenie innych osób lub zastaw ustanowiony na nabywanym towarze, a jeśli towar jest ubezpieczony — cesja z polisy ubezpieczeniowej na kredytodawcę.

Sprzedaż ratalna, choć w istocie polega na pośrednictwie kredytowym, według wykładni Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, nie wchodzi w zakres tego pojęcia. Zdefiniował on pośrednictwo kredytowe jako działalność, której celem jest uczynienie możliwie wszystkiego, aby obie strony zawarły umowę kredytu, przy czym pośrednik musi być neutralny²⁶. Warunek ten nie jest spełniony, gdy jedna ze stron (producent lub handlowiec) jest materialnie zainteresowana dojściem transakcji do skutku.

Według aktualnie obowiązującej PKD²⁷ pośrednictwo kredytowe zostało sklasyfikowane w dwu podklasach sekcji „K”: 64.92.Z *Pozostałe formy udzielania kredytów* (pkt. pożyczki pieniężne poza systemem bankowym) oraz 66.19.Z *Pozostała działalność wspomagająca usługi finansowe, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych* (pkt. doradztwo i pośrednictwo dotyczące kredytów hipotecznych). Żadna z podanych definicji nie jest precyzyjna, dlatego wiele

²⁶ Ta definicja pośrednictwa krajowego oraz potwierdzenie braku opodatkowania tej czynności podatkiem od towarów i usług została ogłoszona w wyroku ETS z 21 czerwca 2007 r. w sprawie C — 453/05 Volker Ludwig przeciwko Finanzamt Luckenwalde. Orzeczenie zostało wydane w trybie prejudycjalnym. Więcej na ten temat por.: A. Okrański (2008), *Pośrednik w definicji*, „Gazeta Bankowa”, nr 6 (1006) z 4 lutego.

²⁷ Klasyfikacja ta weszła w życie na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885).

osób zamierzających podjąć tego typu działalność gospodarczą w imieniu banków lub innych instytucji kredytowych i pożyczkowych prosi o wyjaśnienia wątpliwości podczas rejestracji i nadawania numeru w rejestrze REGON.

Pośrednictwo kredytowe jest jednym z najmłodszych i najsłabiej rozpoznanych segmentów polskiego rynku finansowego. Istnieje na nim bowiem, obok stabilnych spółek kapitałowych, wiele małych, spontanicznie powstających i upadających firm, z reguły zakładanych przez osoby fizyczne. Podmioty te żywiołowo reagują na każde wezwanie banków czy wielkich sieci handlowych do współpracy. Sprawia to wrażenie mnogości aktywnych brokerów kredytowych; ich liczbę szacuje się na 3 tys. W raportach ośrodków naukowych do pośredników kredytowych zalicza się także przedsiębiorstwa handlowe prowadzące sprzedaż ratalną i dealerów samochodowych, co powoduje znaczne przeszacowanie udziału tej grupy podmiotów w rynku²⁸.

TABL. 3. PODMIOTY POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO UCZESTNICZĄCE W BADANIU GUS WEDŁUG ROKU ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI NA RYNKU POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO (stan na 31 grudnia 2008 r.)

L a t a	Razem	Nieudzielające pożyczek ze środków własnych	Udzielające pożyczek ze środków własnych
1993	1	1	—
1994	2	2	—
1995	1	1	—
1996	2	2	—
1997	2	1	1
1998	—	—	—
1999	—	—	—
2000	4	3	1
2001	1	1	—
2002	6	6	—
2003	5	3	2
2004	8	6	2
2005	3	3	—
2006	4	3	1
2007	6	6	—
2008	2	1	1
R a z e m	47	39	8

Źródło: GUS.

Pierwsze profesjonalne firmy pośrednictwa kredytowego pojawiły się w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych minionego wieku, w tym samym czasie, gdy gospodarka zaczęła powracać na ścieżkę wzrostu po szoku wywołanym transformacją ustrojową. Producenci i importerzy zaczęli wtedy poszukiwać możliwości szybkiego zwiększania obrotów artykułami AGD-RTV. Sektor ban-

²⁸ Na przykład w raporcie Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową udział pośredników kredytowych w udzielonych pożyczkach gotówkowych i ratalnych (włącznie z zakupem samochodów) oszacowano w 2008 r. na 39%, prognozując zwiększenie tego udziału do 41% w 2009 r. Podają za: K. Melon, *Raport: Banki atakują*, www.kariera.com.pl.

kowy przechodził w owym czasie głęboki kryzys, spontanicznie tworzone prywatne banki nie miały w swojej ofercie produktów przeznaczonych dla detalicznych, niezbyt zasobnych klientów. Zgodnie z zasadą, że życie (także gospodarcze) nie lubi próżni, niszę tę w pierwszej kolejności zagospodarowały firmy handlu zagranicznego i detalicznego. Oferując dogodne raty, często finansowane ze środków własnych, przekształcały wysoki potencjalny popyt na dobra wyższego rzędu w popyt efektywny.

Pozytywny przebieg procesu sanacji banków i wyhamowanie inflacji stworzyły w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych warunki do wznowienia ratalnej sprzedaży samochodów, komputerów osobistych, a nawet nieruchomości. Pojawiły się pierwsze profesjonalne firmy pośrednictwa kredytowego, które proponowały klientom nie tylko coraz bardziej atrakcyjne oferty finansowania zakupów, ale dołączały do nich specjalne karty i programy lojalnościowe. Najbardziej prężne firmy pośrednictwa kredytowego, utworzone w ostatniej dekadzie XX w., do tego stopnia rozwinęły swoją działalność, że przekształciły się w banki komercyjne²⁹.

TABL. 4. FORMA ORGANIZACYJNO-PRAWNA I DOMINUJĄCY UDZIAŁOWCY PODMIOTÓW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO W 2008 R.

Wyszczególnienie	Liczba firm	Dominujący udziałowiec (akcjonariusz)				Udział w grupie kapitałowej
		banki	pozostałe instytucje finansowe	inne podmioty prawne	osoby fizyczne	
Spółki akcyjne	12	3	2	3	4	5
z przewagą kapitału zagranicznego	4	1	1	2	—	3
pozostałe	8	2	1	1	4	2
Spółki z o.o.	24	2	2	7	13	7
z przewagą kapitału zagranicznego	8	—	2	5	1	5
pozostałe	16	2	—	2	12	2
Spółki założone przez krajowe osoby fizyczne	3	—	—	—	3	x
spółki jawne	2	—	—	—	2	x
spółki cywilne	1	—	—	—	1	x
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	8	—	—	—	8	x

Źródło: GUS.

²⁹ Lukas Bank SA rozpoczął w Polsce działalność w 1991 r. we współpracy z utworzonym w tym samym roku Bankiem Świętokrzyskim SA. W 1998 r. nastąpiła fuzja tych podmiotów, w wyniku której powstał Lukas Bank Świętokrzyski SA, funkcjonujący od następnego roku pod nazwą Lukas Bank SA. Polskie Towarzystwo Finansowe, specjalizujące się w pośrednictwie na rynku kredytów samochodowych, hipotecznych i leasingu przekształciło się w 2004 r. w Bank PTF SA, przejęty od 2006 r. przez Santander Consumer Bank SA; obecnie planowane jest przekształcenie polskiej filii hiszpańskiego banku w spółkę z 30% udziałem amerykańskiej korporacji AIG. Podobnie zaczynał działalność Dominet Bank SA, który w sierpniu 2009 r. został przejęty przez Fortis Bank Polska SA należący do grupy kapitałowej PNB Paribas. www.lukasbank.pl/ /obanku_naszahistoria.asp.; <http://gospodarka.gazeta.pl>; <http://www.fortisbank.com.pl/>

Banki podejmują trwałą współpracę z firmami pośrednictwa kredytowego, gdy z rachunku ekonomicznego wynika, że koszty prowizji są niższe od nakładów na budowę i rozwój własnej sieci sprzedaży. Korzystanie z usług pośredników kredytowych jest szczególnie atrakcyjne dla małych banków, banków tworzonych jako filie ponadnarodowych koncernów finansowych, a także banków, których strategia jest zorientowana na uzyskanie klientów w małych miejscowościach. Pośrednicy, zwłaszcza jeśli działają w imieniu kilku banków, umożliwiają dotarcie do tej samej grupy detalicznych nabywców produktów finansowych po kosztach znacznie niższych od nakładów na budowę od podstaw bankowego oddziału czy choćby punktu obsługi klienta. Z punktu widzenia klienta, nie ma wyraźnej różnicy między bankową siecią dystrybucji a siecią profesjonalnych pośredników kredytowych. Placówki pośredników kredytowych upodabniają się do bankowych zarówno pod względem wyglądu zewnętrznego, wyszkolenia personelu, jak promowania własnej marki w komunikacji z klientami.

W badanych przez GUS firmach pośrednictwa kredytowego, w końcu 2008 r. pracowały 7764 osoby (wzrost o 0,6% w skali roku), ale w 16 dużych firmach (spółkach o sumie bilansowej ponad 100 mln zł) liczba zatrudnionych zmniejszyła się do 7330 osób (o 1,5%). Większość badanych podmiotów miała siedzibę w centralnej Polsce (w woj. mazowieckim 21). Stosunkowo licznie były zlokalizowane spółki także w województwach zachodnich (dolnośląskim — 7, śląskim — 6 i pomorskim — 7), pojedyncze firmy działały w województwach lubelskim i podlaskim. Szybko rozwijała się sieć własnych stacjonarnych punktów sprzedaży, którą tworzyło 760 placówek (639 przed rokiem). Rozwój sieci generowały przede wszystkim relatywnie duże firmy, do których należało 668 (przed rokiem 585) własnych stacjonarnych punktów sprzedaży (87,9% wszystkich placówek).

Duże firmy były partnerami 41,6 tys. przedsiębiorstw handlowo-usługowych, miały więc prawie wyłączność (99,7%) na tego typu współpracę. Niewiele mniejszy był ich udział w kooperacji z pozostałymi przedsiębiorstwami. Współpracowało z nimi 4,6 tys. (94,8%) z ogólnej liczby 4,8 tys. podmiotów korzystających z usług pośredników finansowych. Przy pozyskiwaniu klientów główną rolę odgrywał Internet (41 firm ma swoje strony internetowe), na drugim miejscu uplasowała się sprzedaż w placówkach handlowo-usługowych i sprzedaż osobista (po 28 firm). Dużo firm reklamowało się drogą telefoniczną (26), poprzez ulotki (26) i reklamę w prasie, radiu i TV (22).

WYNIKI FINANSOWE FIRM POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO W 2008 R.

W przeciwieństwie do sytuacji sprzed kilku lat, obecnie nie liczą się już pośrednicy udzielający pożyczek ze środków własnych. Rozwój *asset management*, *private banking*, *consumer banking*, *home banking* wymusił konsolidację firm pośrednictwa kredytowego. Wyeliminowani zostali (jako samodzielne podmioty) najmniejsi pośrednicy. Większość działających obecnie firm to spółki zależne od finansowych grup kapitałowych (w tym również zagranicznych),

inne podmioty zachowujące formalną niezależność to spółki satelitarne banków i innych instytucji finansowych.

**TABL. 5. KONCENTRACJA NA RYNKU
POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO W 2008 R.**

Wyszczególnienie	Udział w rynku pięciu dominujących firm w %
O g ó ł e m	69,5871
Kredyty:	
gotówkowe	92,1924
ratalne	99,9949
hipoteczne	86,4368
samochodowe	98,2564
konsolidacyjne	100,0000
Karty kredytowe	100,0000
Pożyczki gotówkowe	99,3652

Ź r ó d ł o: GUS.

W 2008 r. udział pięciu największych firm w ogólnej wartości sprzedanych za ich pośrednictwem kredytów wyniósł ok. 70%, lecz w poszczególnych segmentach rynku był znacznie wyższy. Niektóre rodzaje kredytów oferowała jedna lub dwie, trzy spółki. Podobnie wysoka koncentracja działalności występowała w przekroju terytorialnym, zdarzało się, że konkretna firma prawie całkowicie zmonopolizowała pośrednictwo w sprzedaży określonych produktów finansowych w danym województwie.

Obawy, że skutki światowego kryzysu dotkną także gospodarkę polską pojawiły się dopiero jesienią 2008 r., nie miało to jednak wpływu na całoroczną skalę akcji kredytowej banków. Kredyty dla sektora niefinansowego wzrosły w stosunku do poprzedniego roku o 38,9%. Wzrost kredytów dla gospodarstw domowych, których udział ogółem w kredytach dla tego sektora wyniósł ponad 62%, był wyższy (45%). Wspomniana praktyka samofinansowania wydatków rozwojowych przedsiębiorstw ograniczyła ich udział w kredytach sektora niefinansowego do ok. 38%, na skutek czego przyrost kredytów dla tej grupy klientów był mniejszy (32%).

**TABL. 6. LICZBA KREDYTÓW I POŻYCZEK PRZYZNANYCH Z UDZIAŁEM BADANYCH
FIRM POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO
(grupowanie podmiotów według sumy bilansowej; stan na 31 grudnia 2008 r.)**

Wyszczególnienie	2007			2008		
	suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł	50—100	ponad 100	poniżej 50	50—100	ponad 100 mln zł
O g ó ł e m	209505	41851	3361175	271902	163166	2858556
Kredyty:						
gotówkowe	166832	1137	118178	162492	95156	188739
ratalne	126	—	2133765	45	—	165769
hipoteczne	4378	17986	11343	7145	29669	19429
samochodowe	4720	14650	—	4441	14006	—
konsolidacyjne	796	—	33	9885	—	333

TABL. 6. LICZBA KREDYTÓW I POŻYCZEK PRYZNANYCH Z UDZIAŁEM BADANYCH FIRM POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO (dok.)

Wyszczególnienie	2007			2008		
	suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł	50—100	ponad 100	poniżej 50	50—100	ponad 100 mln zł
Karty kredytowe	—	8054	—	351	24307	—
Pożyczki gotówkowe	32653	—	1097856	87452	—	992364
Inne kredyty	—	24	—	91	28	—

Źródło: GUS.

W 2008 r. badane przez GUS przedsiębiorstwa pośrednictwa kredytowego uczestniczyły w zawarciu 3,3 mln umów na kredyty i pożyczki (spadek liczby umów o 8,5% w skali roku), w tym 1,5 mln (46,5%) dotyczyło kredytów i pożyczek gotówkowych, 1,7 mln (50,2%) zakupów ratalnych. W porównaniu z 2007 r. odnotowano spadek liczby umów na kredyty ratalne (o 22,3%), samochodowe (o 4,8%) i pożyczki gotówkowe (o 4,5%), natomiast jedenastokrotnie wzrosła liczba umów na kredyty konsolidacyjne (z 0,8 mln do 9,4 mln). Wzrost liczby tych umów świadczy o pogorszeniu zdolności płatniczej klientów banków, ale także o niefrasobliwości osób zadłużających się bardziej niż pozwalają na to ich dochody. Koncentracja na rynku pośrednictwa kredytowego wzrosła; duże firmy zawarły 76,7% ogólnej liczby umów na kredyty i pożyczki (62,3% przed rokiem), na co prawie w całości złożyły się kontrakty na pożyczki i kredyty gotówkowe (43,6%) oraz na kredyty ratalne (30,5%).

TABL. 7. WARTOŚĆ KREDYTÓW I POŻYCZEK PRYZNANYCH OGÓŁEM Z UDZIAŁEM BADANYCH FIRM POŚREDNICTWA KREDYTOWEGO (grupowanie podmiotów według sumy bilansowej; stan na 31 grudnia 2008 r.)

Rodzaj kredytu lub pożyczki	2007			2008		
	suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł	50—100	ponad 100	poniżej 50	50—100	ponad 100 mln zł
	w tys. zł					
O g ó ł e m	2366688	2989763	7665517	3834007	8843884	11319779
Kredyty:						
gotówkowe	811039	5672	492727	827629	716494	1186713
ratalne	181	—	3877487	167	—	3284757
hipoteczne	1180621	2501651	1526623	1946957	7559377	5174183
samochodowe	134176	423022	—	140779	449835	—
konsolidacyjne	17990	—	6042	231208	—	55759
Karty kredytowe	—	52448	—	1054	109954	—
Pożyczki gotówkowe	222681	—	1762638	647313	—	1618367
Inne kredyty	—	6970	—	38900	8224	—

Źródło: GUS.

W 2008 r. wartość udzielonych za pośrednictwem badanych firm kredytów i pożyczek wzrosła do 24,1 mld zł, w tym udział dużych spółek stanowił 18,3 mld zł. Udział podmiotów prowadzących profesjonalną działalność w zakresie pośrednictwa kredytowego w kredytach dla sektora niefinansowego

zwiększył się z 12,3% w 2007 r. do 14,5% w 2008 r. Większość tych kredytów (ok. 75%) finansowała zakupy gospodarstw domowych.

W układzie rodzajowym, mimo niewielkiej liczby umów (56,6 tys., czyli ok. 1,7% ogólnej liczby umów), największy udział (61,1%) miały kredyty zabezpieczone hipoteką. Ich wartość wzrosła do 14,7 mld zł, w tym 11,3 mld zł (76,6%) stanowiły kredyty zawarte za pośrednictwem dużych spółek. Dominacja kredytów zabezpieczanych hipotecznie wynikała ze struktury rynku, na którym kredyty na nieruchomości mieszkaniowe stanowiły prawie połowę ogólnej sumy kredytów dla sektora niefinansowego. W 2008 r. odnotowano także niewielki wzrost wartości (o 6,0%) kredytów samochodowych sprzedanych z udziałem badanych podmiotów.

Średnia wartość kredytu zabezpieczonego hipoteką w 2008 r. wyniosła 260,7 tys. zł, kredytu samochodowego — 32,0 tys. zł, kredytu konsolidacyjnego — 30,6 tys. zł, kredytu gotówkowego — 6,1 tys. zł, pożyczki gotówkowej — 2,1 tys. zł, kredytu ratalnego — 2,0 tys. zł. Przeciętna wartość tych kredytów w 2007 r. wyniosła odpowiednio: 262,3 tys. zł; 29,4 tys. zł; 29,0 tys. zł; 4,9 tys. zł; 2,7 tys. zł; 1,8 tys. zł.

W 2008 r. (podobnie jak w 2007 r.) 8 przedsiębiorstw zajmowało się pośrednictwem kredytowym, jako jedynym rodzajem prowadzonej działalności. Wzrosła do 24 (przed rokiem 22) liczba firm, dla których pośrednictwo kredytowe było dominującym rodzajem działalności; w pozostałych 15 pośrednictwo kredytowe było działalnością uboczną. Większość firm współpracowała jednocześnie z kilkoma bankami, zakładami ubezpieczeniowymi i towarzystwami funduszy inwestycyjnych. Sprzedaż produktów bankowych najczęściej łączyła się z dystrybucją takich produktów finansowych, jak polisy ubezpieczeniowe i sprzedaż jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych.

Monitoring udzielonych kredytów i pożyczek prowadziło 21 przedsiębiorstw pośrednictwa kredytowego, w windykacji zagrożonych należności — samodzielnie lub we współpracy z bankiem bądź z firmą windykacyjną — uczestniczyło 11 podmiotów. Przedsiębiorstwa udzielające pożyczek wyłącznie ze środków własnych prowadziły zarówno monitoring, jak i windykację należności.

**TABL. 8. ELEMENTY RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT PODMIOTÓW
PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWĄ**
(grupowanie według sumy bilansowej; stan na 31 grudnia 2008 r.)

Wyszczególnienie	Suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł		50—100		ponad 100 mln zł	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
	w tys. zł					
Przychody z całokształtu działalności	290564	407690	234305	396607	31429972	39653064
w tym:						
przychody netto ze sprzedaży	284106	390073	232012	385735	31340794	39112895
pozostałe przychody operacyjne	2862	10691	1819	8069	28377	326795
przychody finansowe	3594	6925	474	2803	60801	213373

**TABL. 8. ELEMENTY RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT PODMIOTÓW
PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWĄ (dok.)**

Wyszczególnienie	Suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł		50—100		ponad 100 mln zł	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
	w tys. zł					
Koszty z całokształtu działalności	294861	440035	198060	325550	28789870	35762925
koszty działalności operacyjnej	288985	416030	192314	315011	28166367	34791584
w tym:						
pozostałe koszty operacyjne	3617	16476	3719	9185	510501	790366
koszty finansowe	2259	7529	2027	1354	113002	180975
Wynik finansowy brutto	14939	38085	36354	70236	2640099	3890721
Wynik finansowy netto	1293	27148	28590	56520	2098732	3092553

Źródło: GUS.

Firmy pośrednictwa kredytowego osiągnęły w 2008 r. przychody z całokształtu działalności w wysokości 40,5 mld zł, na które złożyły się w 98,6% przychody netto ze sprzedaży. Koszty z całokształtu działalności wyniosły 36,5 mld zł (w 97,2% wygenerowała je działalność operacyjna). Wynik finansowy brutto wyniósł 4,0 mld zł, wynik finansowy netto ok. 3 mld zł.

Rozwój rynku kredytowego miał korzystny wpływ na wzrost do 9,2 mld zł (o 26,7%) zagregowanej sumy bilansowej badanych firm. Poprawa bieżącej rentowności, powstanie nowych spółek oraz zasilenie z wygospodarowanych w poprzednich latach zysków zwiększyły kapitały (fundusze) własne do 5,4 mld zł (o 62,6% w stosunku do poprzedniego roku).

**TABL. 9. ELEMENTY BILANSU PODMIOTÓW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ
KREDYTOWĄ (grupowanie według sumy bilansowej; stan na 31 grudnia 2008 r.)**

Wyszczególnienie	Suma bilansowa					
	poniżej 50 mln zł		50—100		ponad 100 mln zł	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
	w tys. zł					
Suma bilansowa	141682	219991	94507	185183	7047713	8826142
Aktywa trwałe	30986	51438	30904	26195	1388439	1930116
Aktywa obrotowe	110696	168553	63603	158988	5659274	6896026
Kapitał własny	67527	118287	30091	107915	3218665	5165103
kapitał (fundusz) podstawowy	86129	100712	2809	59409	414914	817111
kapitał zapasowy	841837	72631	16998	11086	268640	912242
wynik finansowy z lat ubiegłych	842761	279475	8639	34471	367908	221816

Źródło: GUS.

W strukturze kapitału własnego udział kapitału podstawowego (18,1%) prawie zrównał się z udziałem kapitału zapasowego (18,5%), pierwszy z nich wzrósł w porównaniu z ubiegłym rokiem dwu-, a drugi trzykrotnie.

Zakończenie

GUS po raz pierwszy przeprowadził badanie firm pośredniczących w sprzedaży produktów finansowych w 2006 r., lecz prezentacja wyników została ograniczona do liczby i wartości sprzedanych kredytów oraz innych produktów finansowych. W 2007 r. dodano kilka informacji ilościowych (m.in. o liczbie spółek w podziale na wartość sprzedanych kredytów, średnim okresie spłaty pożyczki). Znacznie szerszy zakres problemowy miał opublikowany w bieżącym roku raport o działalności i wynikach finansowych pośredników kredytowych w latach 2007 i 2008³⁰, z którego pochodzą dane przytoczone w artykule. Nadal trwają prace metodologiczne, weryfikacja kartotek, wprowadzane są poprawki do formularza, tak by akcent padał na wartościowe, a nie ilościowe aspekty działalności pośredników kredytowych. Wiele jednak firm świadczących usługi w niszowych obszarach rynku finansowego łączy kilka rodzajów działalności. Dlatego w ciągu najbliższych lat wprowadzone zostanie jedno, modułowe, badanie spółek kapitałowych funkcjonujących na tym rynku. Pozwoli to na zmniejszenie obciążeń respondentów, a zarazem na lepsze rozpoznanie zjawisk i procesów kształtujących rynek usług finansowych w Polsce.

dr hab. Grażyna Ancyparowicz — GUS, profesor Akademii Pedagogiki Specjalnej

SUMMARY

The credit intermediation has no long history in Poland, but in the scope of statistical reports there is evident, that activity in this area develops very intensively. The prosperity and high demand on financial products in the years 2007 and 2008 affected positive the results of investigated companies. This year will be more difficult, especially for companies which begin their activity or intend to expand their activity. Some banks, fearing for quality of their assets portfolio, are not interested now to gain new cooperation partners, especially with credit brokers. Other banks announce the growth of sale by own external distribution network. In these circumstances the polarization of credit intermediation market will deepen. The process will concern, not only the strictly specialized and financially strongest companies, but first of all the most universal companies, with a wide offer of financial services. These companies can achieve the opportunity to develop.

³⁰ *Działalność przedsiębiorstw pośrednictwa kredytowego w 2008 r.* (2009), „Informacje bieżące — wyniki wstępne”, portal internetowy GUS.